

ეკონომიკური გარდაქმნის პროცესში საბაზრო ინსტიტუტების როლის შესახებ*

გიორგი ბერულავა

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო
george.berulava@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური გარდაქმნის პროცესი, საბაზრო ინსტიტუტები, ეკონომიკური განვითარება, ინოვაციები

საბაზრო ეკონომიკა წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებული და ერთმანეთის მხარდამჭერი ინსტიტუტების რთულ სისტემას, რომელიც ხანგრძლივი დროის მანძილზე ყალიბდებოდა. დუგლას ნორთის მიხედვით, ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების დონეებს შორის განსხვავება მათი ინსტიტუციური გარემოების განსხვავებულობით შეიძლება აიხსნას (North and Thomas, 1973). ეკონომიკური განვითარებისთვის ინსტიტუციური ბაზის მნიშვნელობა განისაზღვრება ეკონომიკური სუბიექტებისთვის სათანადო სტიმულირების სისტემის შექმნის უნარით, რაც გავლენას ახდენს მათ გადაწყვეტილებებზე ინვესტირებისა და ინოვაციების მიმართებით. თუმცა, ნეოკლასიკური ზრდის თეორია ეკონომიკურ ზრდაზე პასუხისმგებლად მხოლოდ ერთ ინსტიტუტს — ეფექტიან ბაზარს მიიჩნევს, ხოლო სხვა ინსტიტუტებს ამ მხრივ არ ანიჭებს რაიმე მნიშვნელობას.

აღამ სმიტის მოღვაწეობის პერიოდიდან დაწყებული, საბაზრო კონკურენცია ეკონომისტების მიერ ცალსახად მიიჩნევა ეკონომიკური პროგრესის მთავარ ამძრავ ძალად. კონკურენტული პროცესების განვითარება, უპირველეს ყოვლისა, ანიჭებს ფასებს ეკონომიკის ძირითადი მარეგულირებელი ფაქტორის როლს, რაც უზრუნველყოფს რესურსების ყველაზე ეფექტიანად განაწილებას. ეს დასკვნა დაფუძნებულია იმ დაშვებაზე, რომ ფასებში ჩადებულია სრული ინფორმაცია, რომელიც საკმარისია საბაზრო ურთიერთობების მონაწილეებისთვის ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მისაღებად. სხვა სიტყვებით, ბაზარზე მოქმედებს „უხილავი ხელი“, რომელიც კონკურენციის საფასო მექანიზმების საშუალებით უზრუნველყოფს ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების შესატყვისი საწარმოო ფაქტორების კომბინაციის შექმნას.

თუმცა, ბოლო ორასი წლის მანძილზე, კონკურენციის პროცესმა, ისევე როგორც საბაზრო ურთიერთობების დამახასიათებელი საბაზისო გარიგებების მრავალფეროვნებამ, კარდინალური ცვლილებები განიცადა. ეკონომიკის განვითარების მიმდინარე ეტაპი, რომელიც ასოცირ-

დება ისეთ მოვლენებთან, როგორებიცაა ინდუსტრიალიზაცია, ინოვაციები და ტექნიკური პროგრესი, მოითხოვს მუშახელის დაყოფისა და სპეციალიზაციის გაღრმავებას, წარმოების მასშტაბების ზრდას და ბაზრების გეოგრაფიული საზღვრების გაფართოვებას, რასაც თავის მხრივ, თან ახლავს მნიშვნელოვანი ინვესტიციები წარმოებისა და ადამიანური რესურსების სფეროებში ახალი მეთოდების დანერგვის მიზნით. ასეთი პროცესების შედეგად, მოხდა საბაზრო გარიგებების რაოდენობისა და სირთულის ხარისხის მნიშვნელოვანი მატება. უფრო მეტიც, თავად გარიგებები ნაკლებად პერსონიფიცირებული გახდნენ ადამ სმიტის დროინდელ პერიოდთან შედარებით.

უნდა აღინიშნოს, რომ გარიგებების რაოდენობისა და სირთულის დონის ზრდასთან ერთად, შესაბამისი რისკ-ფაქტორებიც და გარიგებების ხარჯებიც იზრდება. გარიგების ხარჯები, რომლებიც ინფორმაციის დეფიციტით არიან განპირობებული, მოიცავენ რესურსების გაცვლისა და გამოყენების პროცესში, მათ შექმნაზე, დაცვასა და გასხვისებაზე მიმართულ სახსრებს (Williamson, 1981). გაღრმავებული სპეციალიზაციის, მუშახელის დაყოფის და მჭიდრო თანამშრომლობის პირობებში, რაც ძალზედ მნიშვნელოვანია ეკონომიკის პროგრესისთვის, ფასებში ჩადებული ინფორმაცია სრულებით აღარ არის საკმარისი ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღებისთვის. ბაზრის განუზღვრელობის დონის ზრდა იწვევს გარიგებების ხარჯების მკვეთრ მატებას და დაბლა მთლიანობაში აქვეითებს ეკონომიკის ეფექტიანობას.

ამდენად, ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების ეფექტიანობა დამოკიდებულია მასზედ, თუ რამდენად წარმატებით ახერხებს იგი მის წინაშე მდგარი დილემის გადაჭრას — ერთდროულად ხელი შეუწყოს რთული გარიგებების განხორციელებას და უზრუნველყოს გარიგებების დაბალი ხარჯები. საბაზრო კონკურენციის ინსტიტუტს ამ პრობლემის დამოუკიდებლად გადაჭრა არ შეუძლია და საჭიროებს სხვა ინსტიტუტების მხარდაჭერას. მაგალითისთვის, განვითარებულ ეკონომიკებში, კონკურენციის საბაზრო მექანიზმებს ემატება ქონებრივი უფლებების უზრუნველმყოფი ინსტიტუტები. ასეთი ინსტიტუტების ხელმისაწვდომობა,

* კვლევის შედეგები წარმოდგენილ იქნა I ეროვნულ სამეცნიერო კონფერენციაზე „ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი და ახალი პარადიგმების ძიება“

განუზღვევლობის დონისა და გარიგებების ხარჯების შემცირებასთან ერთად, ხელს უწყობს სპეციალიზაციის გაღრმავებასა და თანამშრომლური დამოკიდებულებების ჩამოყალიბებას, ისევე როგორც განაპირობებს ფირმების მოტივირებას ინოვაციებში ინვესტირების მიმართვის კუთხით. ორთავე, საბაზრო კონკურენციის მექანიზმები და ქონებრივი უფლებების ინსტიტუტები შეადგენენ განვითარებული ბაზრების წარმატების საფუძვლებს.

დუგლას ნორთი ინსტიტუტებს განმარტავდა, როგორც „...ადამიანების მიერ განსაზღვრულ შემზღვევებს, რომლებიც ჩადებულია პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ ურთიერთქმედებებში...“, რომელთა შემადგენლობაში შედიან „...როგორც არაფორმალური შემზღვევები (სანქციები, აკრძალვები, ჩვეულებები, ტრადიციები და ქცევის ნორმები), ასევე ოფიციალური წესები (კონსტიტუციები, კანონები, ქონებრივი უფლებები)“ (North, 1991, გვ. 97). მართალია ბაზრის შემავსებელი ინსტიტუტები ერთმანეთისგან მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან, მთლიანობაში მათი ურთიერთქმედება უზრუნველყოფს ბაზრის შესახებ ძირეული ინფორმაციის გავრცელებას, ქონებრივი უფლებების სამართლებრივ ამოქმედებას, კონტრაქტების შესრულებას და კონკურენციის განვითარებას, რაც ეკონომიკურ სუბიექტებს აძლევს სათანადო შესაძლებლობებსა და სტიმულს საბაზრო საქმიანობებში ნაყოფიერი მონაწილეობისთვის. ქვემოთ მოყვანილი მიზეზების გამო, საბაზრო ინსტიტუტების მიერ ამ ფუნქციების რეალიზაციას ყველაზე დიდი მნიშვნელობა აქვს ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირების გარანტირებისთვის (Acemoglu, Aghion, Zilibotti, 2002).

პირველ რიგში, საბაზრო პირობების, საქონლის და ეკონომიკური სუბიექტების შესახებ ინფორმაციის გავრცელების გზით, ეს ინსტიტუტები საშუალებას აძლევენ ცალკეულ კომპანიებს, უმცირესი დანახარჯებით შეარჩიონ პარტნიორები, განამტკიცონ მათი გადახდისუნარიანობა და განსაზღვრონ საქმიანობის ყველაზე მომგებიანი სფეროები. იმავდროულად, ხდება ბიზნესის რეგულირების სფეროში სახელმწიფოს შესაძლებლობებისა და პოტენციალის ზრდა. ასეთი ინსტიტუტების მაგალითებს წარმოადგენენ, აუდიტორული კომპანიები, კრედიტების სარეგისტრაციო სისტემები, სადამკვირვებლო ანუ ე.წ. „მოთვალთვალები“ კომპანიები, ინფორმაციის ნაკადების სახელმწიფო დონეზე რეგულირების სხვადასხვა ფორმები და ა.შ. ეს ინსტიტუტები გავლენას ახდენენ ბიზნესის სხვადასხვა სფეროში და განსხვავებულ ბაზრებზე მოქმედი ეკონომიკური სუბიექტებისთვის საჭირო ცოდნისა და ინფორმაციის გენერირების, შეგროვების, გაანალიზების, დამოწმების და გადაცემის პროცესებზე.

მეორე რიგში, საბაზრო ეკონომიკის საბაზისო ინსტიტუტს ქონებრივი უფლებები ქმნიან. ქონებრივი უფლებები განსაზღვრავენ ეკონომიკური სუბიექტების კომპეტენციას ქონების გამოყენების, შემოსავლების მიღების და სხვა

სუბიექტებისთვის საკუთრების უფლების გადაცემის მიმართებით. კონტრაქტებისა და ქონებრივი უფლებების მკაფიოდ განმარტებისა და ლეგალიზების გზით, ინსტიტუტები ნათლად განსაზღვრავენ ეკონომიკური აგენტების მიერ მისაღები სარგებლის მოცულობას და შესაბამის ვადებს. კერძოდ, კონსტიტუციური უფლებები, საკანონმდებლო და სასამართლო სისტემები, არაოფიციალური სოციალური ნორმების სისტემები და სხვა ინსტიტუტები თითოეულ ეკონომიკური სუბიექტს აძლევენ ქონებრივი უფლებების მკაფიოდ განსაზღვრისა და დაცვის, შესაძლო კონფლიქტების გადაჭრასთან დაკავშირებული ხარჯების შემცირების და კონტრაქტების პირობების ამოქმედების შესაძლებლობას. ინსტიტუციური საქმიანობების ყველა ეს შედეგი უაღრესად მნიშვნელოვანია გამართული საბაზრო ეკონომიკის განვითარებისთვის.

მესამე რიგში, სახელმწიფო მარეგულირებელ ინსტიტუტებს შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ კონკურენციის დონეზე და შექმნან ან მოხსნან ბაზარზე შესვლაზე მოქმედი დაბრკოლებები. კონკურენციის განვითარება არა მარტო უზრუნველყოფს ეკონომიკურ აგენტებს თანაბარი შესაძლებლობებით, არამედ ასევე ასტიმულირებს ინოვაციურ მიდგომებსა და ეკონომიკის ზრდას.

ეს ინსტიტუტები უზრუნველყოფენ ბაზრის ეფექტურ ფუნქციონირებას ინფორმაციის ასიმეტრიულობის შედეგად წარმოქმნილ პრობლემებთან დაკავშირებული გარიგებების ხარჯების შემცირების გზით. თავის მხრივ, ეს ასტიმულირებს ინვესტიციებს, ხელს უწყობს ეკონომიკური სუბიექტების სამეწარმეო აქტივობას, ინოვაციებს და მათი საქმიანობის პროდუქტიულობის ზრდას (World Bank, 2001).

მნიშვნელოვანი განმასხვავებელი მიჯნა ნეოკლასიკურ და ინსტიტუციურ ეკონომიკურ თეორიებს შორის, საბაზრო ინსტიტუტების უზრუნველყოფის მიმართებით სახელმწიფო როლის გააზრებაზე გადის. ნეოკლასიკურ ეკონომიკურ ლიტერატურაში, ბაზრის ეფექტიანობის უზრუნველყოფის მიმართებით, სახელმწიფოს მნიშვნელოვნად შემცირებული როლი ენიჭება. ინსტიტუტები საერთოდ არ განიხილებიან ბაზრის ეფექტიანობისთვის აუცილებელ კომპონენტად, არამედ უფრო აღიქმებიან, როგორც თავისთავად არსებული სტრუქტურები. უფრო მეტიც, იგულისხმება, რომ ეკონომიკა იმყოფება თვითრეგულირებად (laissez-faire) მდგომარეობაში. თუმცა, იმ პირობებში როდესაც ბაზარი არ არის უზრუნველყოფილი სრულყოფილი ინფორმაციით ან ზოგიერთი საბაზრო სემანტი გამოჩენილია, ბაზარს აღარ შეუძლია მისი მთავარი ამოცანის გადაჭრა, რაც რესურსების ეფექტურ განაწილებაში მდგომარეობს. სტიგლიცის მიხედვით, ასეთ ვითარებაში ნეოკლასიკურ მოდელს, რომელიც ხაზს უსვამს „უხილავი ხელის“, როგორც ეკონომიკის მარეგულირებელი მექანიზმის როლს, ნაკლებად შეუძლია გამოდგეს ეკონომიკური არჩევანის სახელმძღვანელოდ, რის გამოც ეკონომიკურ ცხოვრებაში

სახელმწიფოს მონაწილეობის აუცილებლობა უდავო და განმსაზღვრელ მნიშვნელობას იქნის (Stiglitz, 1994). ამგვარი აუცილებლობა იმ უბრალო ფაქტით აიხსნება, რომ ეკონომიკას არ ძალუძს ეფექტიანი ფუნქციონირება სახელმწიფოს მიერ არასრულყოფილი ბაზრების სათანადო დამატებითი ინსტიტუტებით გაძლიერების გარეშე.

უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, არასრული ბაზრების და არასრულყოფილი საბაზრო ინფორმაციის პირობებში, სახელმწიფო გაცილებით უფრო სერიოზულ როლს თამაშობს ეკონომიკის რეგულირებაში, ვიდრე ეს ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორიით იგულისხმება. განვითარებულ კაპიტალისტურ საზოგადოებებში, სახელმწიფო (საბაზრო მექანიზმებთან, ბიზნესგარემოსთან, საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან და სხვა კომპონენტებთან ერთად) მხარს უჭერს ეკონომიკის ინსტიტუციურ მოწყობას, რისთვისაც განსაზღვრავს ეფექტიან სამართლებრივ რეჟიმს, რომელშიც ქონებრივი უფლებები მკაფიოდ გამიჯნული და დაცულია (Furubotn and Richter, 2003; North, 1990).

საბაზრო ინსტიტუტები შეუძლებელია შეიქმნას, თუ ეკონომიკა სახელმწიფოსგან იზოლირებულად ვითარდება. უფრო მეტიც, სამართლებრივი რეჟიმი და პოლიტიკური სისტემა არ არიან დამოუკიდებელი ეკონომიკური სისტემისგან (როგორც ეს ნეოკლასიკოსებს მიაჩნიათ). ამის საწინააღმდეგოდ, ისინი ღრმად არიან ჩამჯდარი ეკონომიკის წყობაში, რომელიც თავის მხრივ, შეუძლებელია არსებობდეს ასეთი სტრუქტურების გარეშე (Rapaczynski, 1996). სახელმწიფო გამჯდარია მთელს ეკონომიკურ სისტემაში და, ეკონომიკურ სუბიექტებზე გავლენის მქონე სამართლებრივი და ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურების სახით, წარმოადგენს დასაყრდენს ამ სუბიექტებს შორის წარმოებულ ყველა კერძო სახის ურთიერთობებისთვის. სწორედ სახელმწიფოა ის ელემენტი, რომელიც თავისი ადმინისტრაციული, სამართლებრივი და საკანონმდებლო ინსტიტუტებით გავლენას ახდენს ეკონომიკურ აგენტებზე ეკონომიკური ორგანიზების ადექვატური ფორმების შერჩევის პროცესში და, ამდენად, განსაზღვრავს მთელი ეკონომიკური სისტემის სტრუქტურასა და საბაზისო მახასიათებლებს (Campbell and Lindberg, 1990).

ქონებრივი უფლებების დამკვიდრების უნარი სახელმწიფოს ძალაუფლების წყაროს წარმოადგენს და აძლევს მას მთლიანი ეკონომიკის ორგანიზებაზე გავლენის შესაძლებლობას. სწორედ სახელმწიფოს უნარი, გავლენა იქონიოს ეკონომიკურ სისტემაზე, წარმოადგენდა იმ ასპექტს, რომელიც ხანგრძლივი დროის მანძილზე არ იყო აღიარებული და სათანადოდ შეფასებული მრავალი ეკონომისტის მიერ. ადამ სმიტის მიერ ფორმულირებული ბაზრის „უხილავი ხელის“ კონცეფციის ანალოგიურად, შეიძლება ვისაუბროთ სახელმწიფოს „შეუმჩნეველ ხელზე“. ორთავე აღნიშნული ფაქტორი თანდაყოლილად არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან და ავსებენ ერთი მეორეს განვითარებული ეკონომიკური სისტემისთვის საჭირო აუცილებელი და საკმარისი პირობების შექმნისას.

შუმპეტერის მიხედვით (Schumpeter, 1934; 1942) ეკონომიკური განვითარებისა და ზრდის ამოსავალ წინაპირობას წარმოადგენს ისეთი ფორმების არსებობა, რომლებსაც გააჩნიათ ცოდნის მიღებისა და სათანადოდ გამოყენების, სამეწარმეო აღმოჩენების და ინოვაციების განხორციელების, ბაზრების დარღვევის და ზემოდალი მოგების მიღების უნარი. თავის მხრივ, ნოვატორების არსებობა დამოკიდებულია ქვეყნის შესაძლებლობაზე, უზრუნველყოს სათანადო ინსტიტუციური გარემო, რომელშიც ნოვატორების ზემოდალი მოგება საკმარისად მდგრადი იქნება, რათა მოახდინოს ინოვაციებთან დაკავშირებული გაზრდილი ხარჯების კომპენსირება. ამ კონტექსტში, განვითარებად ქვეყნაში ეკონომიკური განვითარების პროცესის საბოლოო წარმატებულობა განისაზღვრება იმით, თუ რამდენად წარმატებით მოხდება ქვეყანაში, ნოვატორი ფორმებისთვის, სათანადო სტიმულირების სისტემის უზრუნველსაყოფი ინსტიტუციური საფუძვლების შექმნა. ქვეყნებში, სადაც ამგვარი შეღავათიანი სტრუქტურის უზრუნველყოფის მცდელობები წარუმატებელი აღმოჩნდა, ვერ მოხდა მდიდარი ქვეყნებიდან ჩამორჩენის საგრძნობი შემცირება.

შეჯამების სახით, შეიძლება ითქვას, რომ ბაზრის ქმედითი ფუნქციონირება შესაძლებელია მხოლოდ ქონებრივი უფლებების, საკონტრაქტო პირობების შესრულების, სესხების და ბრუნებისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულებისა და ვარიანტების ხარჯების შემცირების უზრუნველყოფით და საწარმოო ფაქტორების რაციონალურობის ამაღლების ხელშეწყობით ქმედითი ინსტიტუტების არსებობის პირობებში. მხოლოდ ასეთ ვითარებაში მიიღებენ ეკონომიკური სუბიექტები ინოვაციების განხორციელებისთვის საჭირო შესაძლებლობას და სტიმულს, რაც ეკონომიკის მდგრადი განვითარების წინაპირობებს წარმოადგენს. დასავლეთის ქვეყნების კეთილდღეობას განსაზღვრავს სათანადო ინსტიტუციური გარემოს არსებობა, რომელიც მოიცავს რაციონალურ ბაზრებს, სტაბილურ პოლიტიკურ სტრუქტურებს, მკაფიოდ განსაზღვრულ და ამოქმედებად ქონებრივ უფლებებს და კონტრაქტების შესრულების უზრუნველყოფისთვის საჭირო ხარჯების სიმცირეს (ჩვეულებრივ, საკანონმდებლო ნორმების გამოყენების გზით). ასეთ გარემოში ხდება ფორმების მხრიდან რესურსების რაციონალური გამოყენების, ფაქტორების ზრდისა და ინოვაციური მიდგომების ხელშეწყობა და სტიმულირება. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკის საკვანძო საკითხს უნდა წარმოადგენდეს იმ დაწესებულებებისა და მოქმედებების იდენტიფიცირება, რომლებიც ხელს უწყობენ ისეთი სამეწარმეო ან ინსტიტუციური გარემოს შექმნას, სადაც ინოვაციების დამწერგავი სუბიექტებისთვის გარანტირებული იქნება გაზრდილი მოგების მიღების შესაძლებლობა, რაც ასევე ნიშნავს ფორმებისთვის ინოვაციებში ინვესტირების განსახორციელებლად სათანადო შეღავათიანი პირობების შექმნას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Acemoglu, D., P. Aghion, and F. Zilibotti (2002). „Distance to Frontier, Selection, and Economic Growth,“ NBER Working Paper No. 9066, July.
4. Campbell, L. J. and L. N. Lindberg (1990). „Property Rights and the Organization of Economic Activity by the State“, American Sociological Review, Vol. 55, Issue 5 (October): pp. 634-647.
5. Furubotn, G., E. and R. Richter (2003). Institutions and Economic Theory: The Contribution of the New Institutional Economics. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
6. North, D. C. (1991). „Institutions“, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, Issue 1 (Winter), pp.97-112.
7. North, D. C. (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press.
8. North, D. C. and R. P. Thomas (1973). The Rise of the Western World: A New Economic History. Cambridge University Press, Cambridge UK.
9. Rapaczynski, A. (1996). „The Role of the State and the Market in Establishing Property Rights“, Journal of Economic Perspectives, Vol. 10., N2 (Spring): pp. 87-103.
10. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Cambridge, MA: Harvard University Press.
11. Schumpeter, J. A. (1942). Capitalism, Socialism and Democracy. New York: Harpers and Row.
12. Stiglitz, J.E. (1994). Whither Socialism? Cambridge: Cambridge University Press.
13. Williamson, O. E. (1981). „The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach“, American Journal of Sociology, Vol.87, Issue 3 (Nov), pp.548-577.
14. World Bank, The (2001). World Development Report 2002: Building Institutions for Markets. The World Bank, Washington DC.

ON THE ROLE OF MARKET INSTITUTIONS DURING ECONOMIC TRANSFORMATION PROCESS

GEORGE BERULAVA

Doctor of Economic Sciences, Professor.

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Paata Gugushvili Institute of Economics

Academician of the Georgian Academy of Economic Sciences, Georgia

george.berulava@gmail.com

KEYWORDS: ECONOMIC TRANSFORMATION PROCESS, MARKET INSTITUTIONS, ECONOMIC DEVELOPMENT, INNOVATIONS

SUMMARY

The paper considers the role market institution in the process of economic transformation. At present stage, the development of the efficient market system implies the creation of the incentive structure that will stimulate businesses to invest in innovation and production activities rather than in 'rent-seeking' behavior. Such an incentive structure, in turn, is a product of viable institutions that complement the mechanism

of market competition and that guarantee property rights, honour of contracts and payment of credits, lower barriers for market entry and exit, reduce transaction costs and facilitate increase of the effectiveness of the market of production factors. Only under such conditions economic agents receive the possibility and stimuli for innovation, thus creating preconditions for steady economic growth.